

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКОРИСТАННЯ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Обґрунтовано виникнення нового напрямку науки, галузі практичної діяльності, що утворилась у надрах областей знання, що вже склалися та мають теоретичний та емпіричний фундамент, а саме на стику декількох наук. Ландшафтний дизайн – самостійна сфера художньої творчості, що має свій предмет і конкретні об'єкти.

Ключові слова: ландшафтний дизайн, особливості міського середовища, композиційна єдність архітектури та ландшафту.

Найтісніше ландшафтний дизайн пов'язаний з ландшафтною архітектурою та міським дизайном. Ландшафтна архітектура в наші дні — один з провідних видів архітектурної діяльності, спрямованої на створення гармонійного та цілісного образного оточення людини. Її завдання давно вийшли за рамки садово-паркового мистецтва і тим більше не обмежуються озелененням, під яким певний час розумілося свого роду «заповнення» зеленими насадженнями просторів, вільних від забудови. Спільно з багатьма іншими фахівцями ландшафтні архітектори вирішують проблеми, пов'язані з організацією середовища та проживання у найширшому сенсі цього слова. Це — охорона існуючих ландшафтів, їх перетворення відповідно до змінних соціальних вимог, створення нових, штучних ландшафтів замість зруйнованих або несприятливих для життя.

Метою досліджень було визначити те наукове коріння, яке дозволить намітити вихідні теоретико-методологічні позиції цього напрямку й обґрунтувати термін «ландшафтний дизайн». Предмети нашого оточення дуже різноманітні за своїм призначенням, естетичними якостями, принципами та практичними прийомами їх створення. Художньо продумане середовище життя людини формується в даний час зусиллями різних фахівців. Кожне з них визначається типом середовища та характером соціального замовлення. Навряд чи можна назвати науку або галузь практичної діяльності, яка була б кимось придумана або виникла сама по собі. Сучасна ландшафтна архітектура, таким чином, значно відрізняється від садово-паркового мистецтва колишніх історичних епох. Майстрами ландшафтного мистецтва минулого створені прекрасні паркові ансамблі, але їх соціальні замовлення були обмежені та визначені інтересами невеликої привілейованої частини суспільства. Садово-паркове мистецтво не включало в коло своїх завдань просторову організацію територіальних об'єктів складних суспільних функцій. Водночас сучасна ландшафтна архітектура поряд із традиційними вирішує і ці завдання, маючи щонайширший діапазон творчих проблем. Інша

однобічність архітектурно-ландшафтної практики відбивалася в понятті «озеленення». Під озелененням малися на увазі масові посадки рослин з метою оздоровлення населених місць. Воно не могло служити прикладом комплексного формування архітектурно-просторового середовища, оскільки розцінювалося як явище вторинне, як доповнення до архітектурно-планувальних рішень. Тим часом життя сучасного суспільства диктує нові вимоги до комплексної просторової організації не лише будівель і споруд, а й середовища поза ними. Ландшафтна архітектура розглядає це середовище як складну багатопланову систему, в якій взаємодіють всілякі природні (біогенні) компоненти, що привносяться людиною (антропогенні).

Поширенню прогресивних уявлень про значення ландшафтної архітектури у просторовій організації місця існування суспільства якоюсь мірою перешкоджає однобічне розуміння суті ландшафту. Навіть серед архітекторів воно інколи обмежується чисто пейзажним, зовнішнім характером ландшафту, а також обов'язковим переважанням у ньому природних компонентів. Інакше кажучи, простори, в яких багато зелені, води — це ландшафт, а якщо все забудовано, перетворено — не ландшафт. У дійсності все оточення складається з ландшафтів, які відрізняються лише різним співвідношенням природного та штучного, у тому числі архітектурного. Це і Венеція, де лише вода та споруди, і поселення Сванетія, де лише гори з будиночками, що прихистили в них [2, 3].

За нашим переконанням, гуманізація і індивідуалізація образу міського середовища досягаються при активному використанні природних засобів методами та прийомами ландшафтного дизайну.

Ландшафтний дизайн — це творча діяльність, спрямована на формування предметно-просторового середовища прийомами та засобами ландшафтної архітектури, художнє конструювання деталей культурного ландшафту. Таке формулювання досить точно характеризує ландшафтний дизайн як новий напрям ландшафтної архітектури.

Сьогодні можливо виділити ряд основних тенденцій розвитку садово-паркового мистецтва кінця ХХ – початку ХХІ ст.

1. Доповнення природнього ландшафту штучними елементами. Розвиваються парки на рекультивованих територіях (кар'єрах, ярах і т.п.), вводяться штучні елементи, наприклад штучне формування рельєфу – геопластика.

2. Створення транспортних і інженерних комунікацій у природі й у міському середовищі. Створюються численні розв'язки доріг, магістралей, мости, канали й т.п.

3. Розробка озелених територій спеціального призначення (створення виставочних, спортивних комплексів, меморіальних, аквапарків і т.п.). З'являються сади і парки функціонально-тематичні.

4. Введення у практику садово-паркового мистецтва штучних просторів, розташованих на дахах різних споруд або в інтер'єрах, натуроцентризм. У містах у зв'язку з дефіцитом площ під озеленення влаштовуються сади на дахах, а через кліматичні умови – під дахами.

5. Екологізація садово-паркового мистецтва (ідея збереження природності паркового ландшафту). У містах з урбанізованим середовищем проживання з'являються куточки «природної» природи.

6. «Економія» ландшафту, або естетизм ландшафту, - прагнення максимально звільнити ландшафт від забудови, розміщуючи необхідні споруди під землею. Більша частина приміщень закрита зверху газоном, квітами, відкрита лише та частина будівлі, де необхідне сонячне світло. Звичайно воно проникає в нього через спеціальні заглиблення й озеленені світлові дворики, які не видні з боку. За допомогою загущених заростей, розташовуваних по периферії саду. "Поєднання" парків з великими транспортними вузлами, торговими центрами, виставочними приміщеннями, спортивними спорудженнями.

7. Створення міні-парків. Такі парки, а точніше сади, застосовуються у великих архітектурних комплексах, розглядаються як вираження нерозривності людської культури та природи.

8. Розширення стильових напрямків (супрематизму, авангардизму, інноваційності та ін.). Ведуться інтенсивні пошуки архітектурно-художньої виразності знову створюваних паркових ландшафтів. Частина архітекторів намагаються знайти «натхнення» у минулому мистецтві садів і парків, частина йде шляхом експериментів, іноді несподіваних.

9. Використання можливостей традиційних і нових матеріалів: бетону, кольорового скла, текстилю й т.п. У сад або парк уводяться цікаві композиційні та художні розв'язки з традиційних і нових матеріалів.

10. Взаємопроникнення східних, європейських, американських принципів і методів. Популярними в Європі стали території в дусі японських садів, призначені для медитації або споглядання. У моді Фен-шуй і сади, улаштовані за таким принципом, а на Сході розширюється застосування європейських і американських сприймань композиції садів і парків.

11. Створення нових типів об'єктів садово-паркового мистецтва (бізнес-парків і садів виробничих підприємств – зелених ділянок для відпочинку службовців і робітників). Ідея бізнес-парку полягає у прагненні перетворити всю ділянку, що належить тій або іншій фірмі або відомству, у «суцільний» ландшафт із парковим або «природним» виглядом. Озеленюється все – не

тільки ділянки між будівлями, а й даху, і більша частина стін, яка схована або високими деревами, або вертикальним озелененням, автодороги й автостоянки, інженерні комунікації.

12. Повернення до традицій минулих епох – створення упоряджених внутрішніх дворів (патіо), «зезених – зелених» дахів, застосування топіарного мистецтва й ефемерид у садово-парковому мистецтві. Широко застосовуються озеленені внутрішні двори, оформлені за принципами патіо, стрижені форми використовуються як у парках, так і в садах при котеджах, ефемериди популярні взимку в новорічні свята.

13. Розвиток теорії «атракціон», тобто «комбінації, що не поєднуються»; «все навпаки»; «ефект рамки»; «ефект відображення»; «розрахунок на подив». Ця теорія підсилює свій вплив на видовищні мистецтва, святкові, фестивальні, екскурсійні програми, шоу-бізнес, рекламу та ін.

У садово-парковому мистецтві розглядають різкі, контрастні зіставлення різних матеріалів, яскраве фарбування поверхонь і об'єктів, які можуть провокувати підвищений інтерес до оточення, символіка, «анімація» у ландшафті, відбиття від дзеркальних стін будівель та ін.

Визначивши ландшафтний дизайн як сферу специфічної творчої діяльності, спрямованої на формування наочно-просторового середовища суспільства засобами ландшафтної архітектури та дизайну, можна уточнити межі цієї діяльності шляхом типології об'єктів, встановлення актуальних завдань і провідних методів. Не дивлячись на те, що в області ландшафтного дизайну преволують естетичний і композиційний аспекти, його слід вивчати з сучасних наукових позицій, розглядати його об'єкти цілісно, системно.

Об'єкти ландшафтного дизайну — це ті елементи наочно-просторового середовища, створення яких обумовлене переважно ландшафтними даними. Об'єкти ландшафтного дизайну — це ті наочно-просторові елементи, які якісно впливають на формування архітектурно-ландшафтного середовища.

За співвідношенням елементів і характером зв'язків у системі «природне—штучне» нами виділені наступні групи об'єктів: природні елементи наочно-просторового середовища, до яких творчо лише доторкнулася рука людини (стрижені або формовані зелені загорожі та скульптури, фрагменти обробленого природного рельєфу, декоративно оформлений природний струмок); об'єкти, в яких природні та штучні, дизайнерські елементи рівнозначні (дерево з лавою-обмежувачем і ґратами, що охороняють кореневу систему від витоптування; квіти у вазах, кашпо або контейнерах; в'юнкі рослини та їх опори—перголи, трельяжі, альтанки, покриття з живих і неживих матеріалів; пристрої для водних ефектів — фонтани, басейни; деталі рельєфу — паркові сходи, підпірні стінки та ін.); об'єкти, вирішення яких підказало ландшафтною ситуацією та включення їх

у ландшафт, істотно впливає на його якісні характеристики, у тому числі композиційну побудову фрагментів архітектурно-ландшафтного середовища (паркові меблі, скульптура, елементи інформації).

Кожна з названих типологічних груп має свою внутрішню градацію, обумовлену рядом чинників, — природних, соціальних, економічних, технічних, культурних та ін. Це буде розглянуто при аналізі прикладів з практики, оскільки в поняття типології як методу наукового пізнання входить не лише класифікація об'єктів за тими або іншими ознаками, а й вивчення передумов і закономірностей їх створення та функціонування.

Чим же повинна визначатися методика детального ландшафтного проектування архітектури поверхні землі? Перш за все, вона обумовлюється системними виставами, цілісним підходом, необхідністю проектувати не окремі об'єкти, а фрагменти архітектурно-ландшафтного середовища, а також особливостями живих природних матеріалів, з яких створюються об'єкти ландшафтного дизайну або формується середовище їх розміщення, що постійно змінюються. Системний підхід вимагає виявлення, аналізу та врахування безлічі елементів і їх зв'язків. Для деталей культурного ландшафту (будь то паркова ваза з кольорами, декоративне водоймище або скульптура в пленері) важливі прямі та зворотні зв'язки «об'єкт — середовище», їх значущість, спрямованість, якісність.

Аналізуючи просторовий аспект середовища, питання, пов'язані з просторовою організацією середовища наочного світу в ландшафтах, як загальний підхід для виявлення ієрархії поняття «середовище» пропонується виділити дві категорії — зовнішнє середовище (середовище як оточення) і внутрішнє (середовище конкретної просторової системи — міста, парки, житло).

Ландшафтному дизайну та ландшафтній архітектурі властиві загальні категорії композиції, характерні для інших образотворчих мистецтв і для архітектури як мистецтва організації простору. Це — форма, фактура, колір, тектоніка, масштаб, масштабність, пропорційність, симетрія, асиметрія, ритм, контраст, нюанс і так далі. Будучи фундаментальними, ці категорії при роботі з природним матеріалом і створенні об'єктів дизайну для ландшафту часто виступають у новій якості, оскільки повинні розглядатися з урахуванням постійної зміни природного матеріалу в часі, природній сезонності, залежно від інших ландшафтних чинників.

Динамічність середовища багато в чому обумовлена рухом, що вноситься рослинами, водою. Дуже активним засобом формування середовища є колір. Проте те, що, наприклад, у живописі часто вважається дисгармонійним (поєднання червоного, помаранчевого, жовтого), в картині осіннього лісу набуває гармонії. Колір у міському середовищі несе, перш за

все, не декоративну, а інформаційну функцію. У композиції простору при розміщенні малих архітектурних форм або об'єктів ландшафтного дизайну важливу роль відіграє освітлення. Найбільш характерний чинник у ландшафтному середовищі — тимчасовість. Природно-архітектурному середовищу властиві постійні зміни — ритмічні (сезонні), еволюційні, пов'язані з природними процесами і такі, що відбуваються під впливом соціальних явищ.

Специфічне сприйняття об'єктів ландшафтного дизайну. Архітектура поверхні землі («архітектурний партер») з'являється в різній якості залежно від динаміки та рівня сприйняття — пішохідного, з рухомого транспорту і вікон будівель, з плоских кровель. З верхніх рівнів сприймається загальне рішення. З рівня очей людини на перший план виступають деталі.

У детальному ландшафтному проектуванні наочного середовища простонеба можливий і необхідний пошук нових композиційних закономірностей. Творча інтерпретація природних форм, наукові основи якої розробляє архітектурна біоніка, може дати поштовх до нового формоутворення у ландшафтному дизайні. Головне ж, що об'єднує обидва ці напрями, - відновлення та закріплення на новому сучасному рівні властивих безпосередньо архітектурі зв'язків і зв'язків, що мають глибоке історичне коріння з живою природою.

Що цікавить архітекторів-біоніків у природних формах? Це, перш за все, яскраво виражена фізична легкість при великому навантаженні; пластичність — пружні та легкі вигини суцільних і широких поверхонь, подібні виконаним із залізобетону або пластмас оболонкам-шкаралупам; динамічність [1].

Досвід показує, що універсальність прийомів геопластики та декоративних покриттів дозволяє вирішувати функціональні та декоративні завдання. Так, нове поняття «Наземна суперграфіка» з'явилося з використанням в архітектурі поверхні землі різних матеріалів, активним введенням кольору, виявленням нових можливостей фактури матеріалу та масштабу елементів мощення, а також у зв'язку з прямим перенесенням прийомів суперграфіки на площину покриття.

Отже, на підставі вивчення вітчизняного та закордонного досвіду ХХ ст. до основних сучасних методів в області садово-паркового мистецтва можна віднести наступні:

1) екологізація садово-паркових об'єктів. Збереження або відтворення там, де це можливо, природної основи ландшафту. Розрахунки на його життєздатність і самовідновлення. Активний захист об'єктів «зеленої» спадщини від міського середовища та «внутрішнього» рекреаційного впливу. Виділення у парках і садах спеціальних зон і центрів екологічного виховання.

Поява парків нового типу, головним завданням яких буде вивчення екологічних закономірностей, охорона природного ландшафту, поширення екологічних знань;

2) використання можливостей сучасного науково-технічного прогресу: ландшафтна рекультивация порушених територій, створення садів на та під дахом, вплив технічних засобів на методи будівництва садово-паркових об'єктів, на процес догляду за насадженнями, формування штучних водойм і рельєфу. Поява нових видів озеленення на виробничих майданчиках, заводах з особливою технологією, що пред'являє підвищені вимоги до навколишнього середовища, при наукових установах, складних транспортних вузлах та ін.;

3) розвиток і ускладнення систем озеленення, пов'язані з ростом міст і їх агломерацій, включення садів і парків у містобудівні структури всіх рангів, починаючи від житлових районів і закінчуючи великими регіональними утвореннями. При цьому перспектива кожного саду та парку визначається з урахуванням функціонально-планувальних, оздоровчих, естетичних та інших факторів, які взаємозалежні між собою. «Зрощування» садів і парків з культурними, торгово-виставковими, спортивними комплексами. Розвиток лінійних парків, пов'язаних з пішохідними комунікаціями та великими зонами відпочинку і туризму;

4) вплив часу на процес розвитку та функціонування парків. Врахування добових, тижневих, сезонних ритмів їх функціонування у «буденному» та «святковому» режимах. Врахування довгочасної перспективи формування парку, гнучке реагування садово-паркового об'єкта на можливі зміни ситуації у майбутньому. Виявлення у вигляді парку, у його функціонально-планувальній структурі тимчасових «шарів» шляхом збереження історичної частини, протиставлення нових і старих елементів, їх розвиток, закріплення сформованих традицій. Поява нових парків, пов'язаних зі збереженням «епох» - етнографічних, археологічних, геологічних, військово-меморіальних ландшафтів, історичних палацово-паркових ансамблів і садибних комплексів і т.д.;

5) пошук нових засобів архітектурно-художньої виразності при створенні об'єктів садово-паркового мистецтва. Прагнення до оригінальних розв'язків, символіки, образності садово-паркового середовища, використання ефекту несподіванки і теорії «атракціону», а також повернення до традицій минулих епох, урахування особливостей психології сприйняття «зеленого» простору людьми з різною ціннісною орієнтацією та рівнем культури. Формування місць відпочинку з розрахунками на демографічні відмінності відвідувачів. Усвідомлення соціально-інтеграційної ролі парку як місця спілкування всіх соціальних груп населення.

Таким чином, виникнувши на стику декількох мистецтв ландшафтний дизайн закономірно об'єднує багато принципів, характерних для кожного з них. Одночасно природні матеріали, якими оперує ландшафтний дизайн, виділяють його як самостійну область, що має особливі прийоми, свою методикку проектування та коло об'єктів. Саме тому співдружність на ландшафтній основі архітектури та дизайну таїть не лише великі не реалізовані і якоюсь мірою не усвідомлені можливості. Багатим джерелом розвитку методів детального ландшафтного проектування безумовно стане і те нове, що вноситься до теорії та практики середовища сучасним дизайном.

Список використаних джерел

1. Лебедев Ю.С. Архитектура и бионика. – М., 1977. – С. 11, 54-56.
2. Лежава И.Г. Архитектура и городской дизайн.- В. кн.: Проблемы дизайна городской среды: Труды ВНИИТЭ. Сер. Техн. Эстетика. Вып. 26. – М., 1981. – С. 125-129.
3. Яковлевас-Матецкий К.М. Объекты малой архитектуры на промышленных предприятиях. //Техническая эстетика. – 1975. - № 4. – С. 22-25.

Аннотация

Обосновано возникновение нового направления науки, отрасли практической деятельности, что появилась в недрах областей знания, которые уже сложились, и имеют теоретический и эмпирический фундамент, а именно на стыке нескольких наук. Ландшафтный дизайн вполне самостоятельная сфера художественного творчества, которое имеет свой предмет и конкретные объекты.

Ключевые слова: ландшафтный дизайн, особенности городской среды, композиционное единство архитектуры и ландшафта.

Annotation

Grounded of origin of new direction of science, industry of practical activity, that appeared at depths of areas knowledges which was already folded, and have theoretical and empiric foundation, namely on the joint of a few sciences. Landscape design in full independent sphere of artistic creation which has the object and concrete objects.

Keywords: landscape design, features of city environment, composition unity of architecture and landscape.